

ר"פ משיחת ש"פ מקץ, נר ז' דחנוכה ה'תשכ"ו.

הנחה פרטית בלתי מוגה

א. בענין חנוכה ישנם ב' ענינים, א' מה שמבואר בגמ' שבת (כ"א) שם אודות מאי חנוכה ומבואר שם בגמ' אודות הנס דחנוכה (שהי' ע"י הדלקת המנורה) וענין הב' הוא מה שאנו אומרים בברכת ועל הניסים שהי' הענין דניצוח המלחמה, שהי' בזה ענין של נס דמסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים כו' משא"כ בגמ' שבת הנה שם מבואר אודות הנס של הדלקת הנרות שטמאו כל השמנים שבהיכל כו' ומצאו פך אחד חתום מונח כחותמו של כה"ג כו' ונעשה נס שדלק כל ח' ימים, ונמצא אשר ישנם ב' ניסים בחנוכה, הנס דנצחון המלחמה והב' דהדלקת המנורה.

והנה אעפ"י אשר בין מהגמ' שבת הנה מוצאים מזה כמה וכמה הלכות, וכמו"כ הנוסח דעל הניסים שהוא מיוסד ממסכת סופרים, מה שזה נתקבל אצל כל ישראל שאומרים על הניסים, ואינו רק ענין של יחיד, וכמו"כ כמה יחידים, כי הרי נוסח זה אומרים בג' ברכות האחרונות, ואם הי' ענין של תפלת יחיד הרי זה מותר לומר דוקא בברכות האמצעיים ולא בג' ראשונות וג' אחרונות, ומכיון שאומרים על הניסים בג' האחרונות הנה עכצ"ל שהו"ע של רבים, ונמצא אשר שניהם (בין הגמ' שבת ובין הענין דעל הניסים) יש בחנוכה, דהיינו הנס דניצוח המלחמה והנס דמנורה שדלק ח' ימים; כי שניהם מובא בפסק דין להלכה.

והנה צריכים להבין, דהרי כשהגמ' מקשה מאי חנוכה היינו איזה ענין יש בחנוכה, או וואס איז דער פנימיות פון חנוכה, הנה מובא שם בגמ' דוקא הנס דהדלקת המנורה, והענין דניצוח המלחמה לא מובא שם כלל וכלל, ולכאורה הרי גם הענין דנצחון המלחמה הי' נס כמו שאומרים בעל הניסים א"כ למה אין מביא נס זה בגמ'? מכיון אשר גם הוא יש ליכלל במאי חנוכה?

ואין לתרץ אשר עיקר הענין הי' הנס דהדלקת המנורה, ולכן אין מביאים הענין דנצחון המלחמה, דהרי מוצאים כמה וכמה פעמים בכמה מצוות אשר יש להם כמה וכמה טעמים וא"כ הרי גם הענין דמאי חנוכה הי' אפ"ל בזה ב' ענינים א' דנס הנרות והב' נס דניצוח המלחמה ולמה לא מובא זה בגמ' כלל?

וביותר קשה, כי הרי נס הנרות לא הי' אפשר להיות לולי הענין דניצוח מלחמה, דדוקא כשהי' נצחון מלחמה אז נכנסו לביהמ"ק והדליקו כו', וא"כ מכיון שהוא הי' ההקדמה ונס הנרות, וכמו שמזכיר שם בגמ' וכשגברו מלכות חשמונאי ונצחום כו' הנה אז הדליקו, הרי שגם בגמ' מוכרח להביא זה בשביל ההכנה לנרות וכנ"ל שלולי הנצחון לא הי' אפ"ל ההדלקה כו' וא"כ הרי עכ"פ הי' הגמ' צריך להזכיר גם נס זה דנצחון המלחמה (כי זה שמוכר שם וכשגברו כו' הוא רק מצד הקדמה לנס הנרות, אמנם הנצחון מצ"ע אינו מוזכר שם ענין של נס, המעתיק) באופן של טפל, ולפועל הרי אינו מוזכר כלל וכלל גם לא באופן של טפל?

ונוסף לזה הנה צריכים להבין דהרי בכל דבר יש הוראה בעבודה, וגם כאן צריכים להבין איזה הוראה יש בזה שבמאי חנוכה היינו עיקר ופנימיות הענין דחנוכה מוזכר רק הנס דנרות ולא דניצוח המלחמה?

והביאור בזה יובן בהקדם החילוק כללי וחילוק פנימי בין הנס דנצחון המלחמה ונס דהדלקת המנורה, כי הנה נרות ענינם הוא אור, ואור הרי הוא ענין הכי רוחני שאפשר לתפוס ע"י החושים, כי ענין החושים הוא שעל ידם אפשר לתפוס דבר הזולת, וע"ד חוש המישוש, הנה הוא ענין גשמי שתופסים בגשמיות, משא"כ חוש הראי' הנה הוא ענין רוחני, אשר אינו תופס זה בגשמיות ע"ד מישוש, ועד"ז בשאר חושים ע"ד חוש הריח שמיעה כו' הוא ענין גשמי, ואף שמבואר בגמ' (פסחים כו, א) דקול ומראה וריח אין בהם משום מעילה, והיינו מצד שהם ענינים רוחניים, הרי שגם בשאר חושים דקול וריח כו' הו"ע רוחני, הנה מ"מ הרי בג' ענינים אלו גופא יש חילוקים, ואין דומה ריח למראה כו' כי מראה הוא רוחני יותר, כי הרי גם קול (שהו"ע דשמיעה) ועד"ז ריח הו"ע ששייך קצת לגשמיות, כי הרי ענין הקול, שמיעה, הוא מה שהוא תופס את הדיבור ע"י שהוא תופס את אור והכל הגשמי, ועי"ז הוא שומע את הזולת, וגם הקול דדיבור, הוא מעשה זוטא, דעקימת שפתיו הוי מעשה, ועד"ז ענין הריח, אף שלכאורה הוא דבר רוחני, וכמבואר בדא"ח בענין הריח, שהוא אין סופי ואין לו כליון, הרי שלכאורה הוא דבר רוחני לגמרי, הנה מ"מ מובן אשר אין הפי' שהוא אין סופי ממש, כי זה שאומרים עליו שהוא אין סופי הוא רק לפי ערך שאר החושים כמו ענין של דבר הנאכל (כשטועמים איזה דבר) הרי לאחר אכילתו וטעימתו, הנה נכלה הדבר ואינו, ועד"ז בדיבור הנה כשהוא מדבר הרי הוא מתייגע עי"ז, ונמצא אשר שניהם הו"ע שהוא נאחז בדבר גשמי, משא"כ ריח אומרים אשר הוא אין

סופי, וגם לאחר שמריח בו נשאר הדבר ואין לו כליון, אמנם מ"מ הרי הוא נאחז קצת ג"כ בגשמי, כי החלקים הכי קטנים שאי אפשר לתפוס בידי אדם הרי הוא נכלה ג"כ, (היינו שבמשך הזמן אינו ריח חזק כ"כ כו' כי גם הריח הוא אחוז קצת בגשמי) והראי' לזה אשר ריח אינו ענין של אין סופי ממש, כי הרי בנבראים ל"ש לומר ענין אין סוף, ועכצ"ל שהפי' בזה הוא כנ"ל שלפי ערך שאר הענינים הוא אין סופי אמנם בעצם גם הוא אחוז קצת בגשמי, כנ"ל, משא"כ ענין המראה אינו אחוז לגמרי לענין הגשמי, וכשמביטים על איזה דבר הנה זה אינו פועל שום ענין של שינוי בגשמי, כי ענין המראה הוא שאינו שייך לגמרי לדבר הגשמי, והו"ע הכי רוחני, ובפרט ענין האור ליכטיקייט הו"ע הכי רוחני, ובפרט עפ"י קבלה שמבואר שאוזן חושים פה הוא בינה ז"א ומל', ועינים הוא חכ' שהו"ע הכי נעלה, וזהו ג"כ מה שחכמי הדור נקראים בשם עיני העדה, כי לכאורה אינו מובן למה לא נקראו בענין אחר, כי הרי כל הענינים (בין שמיעה ובין דיבור כו') צריך לעבור על ידם, וואס זיי דארפן דערהערן אלע ענינים ועד"ז דארפן זיי זאגן כו' ולמה נקראו דוקא בענין הראי' עיני העדה? והביאור בזה הוא כנ"ל שענין הראי' עינים, הוא חכמה, כמבואר באגה"ק (סי' י"ד) שלכן הם נקראים בשם עינים דוקא אף שהוא רק חיצוניות החכמה, ונמצא אשר ענין הראי' הו"ע הכי רוחני כנ"ל, ובפשטות אפשר לראות זה גם עמא דבר שענין האור הוא שמורה את מציאות דבר הגשמי כמו שהוא, און דאס ווייזט אז דער עיקר איז נישט דער אורך ורוחב פון דער זאך, אלא העיקר הוא הרוחניות שבו, כי ענין האור והראי' הו"ע רוחני.

ולכן כשמדברים אודות מעלת הרוחניות על הגשמיות, הנה אומרים כיתרון האור מתוך החושך כן הוא יתרון החכמה מן סכלות כו', כי עיקר הענין דרוחניות זאגט זיך ארויס ביותר בענין האור, ונמצא אשר הנס דנרות הו"ע רוחני כנ"ל, משא"כ הנס דניצוח המלחמה הו"ע גשמי דוקא.

ואף אשר גם המלחמה היתה מלחמה רוחנית, וכמבואר שגזירת היוונים היתה לא על גופים הגשמיים של ישראל אלא להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, שמדגישים בזה תורתך חוקותיך, שגזירתם היתה דוקא על זה שהוא בא מצד רצון הקב"ה, כי אם לא הי' בא מצד הקב"ה אלא הי' בא מחמת אדם, ענין של הסכם, או מצד הרצון, או השכל, אשר אנשים מחליטים זה, אף אם הי' באופן של גזירת מלך שהו"ע דגזירה גזרתי חוקה חקתי ואין לך רשות להרהר כו', הנה כ"ז בלבד לא הי' איכפת לו עס וואלט זיי גארנישט געארט, ועיקר גזירתם הי' בזה שהי' רצונך חוקיך שהי' בא מצד הקב"ה שהוא למע' מעלה מהנבראים, הרי מובן מזה אשר עיקר המלחמה היתה מלחמה רוחנית כנ"ל, הנה מ"מ תחילתו הי' מלחמה רוחנית, אמנם אח"כ לפועל ממש, הי' מלחמה גשמית, הרי מובן מזה שפיר הנפק"מ בין הנס דנרות לנצחון המלחמה כנ"ל שנרות הי' ענין של רוחני משא"כ הנצחון הי' ענין גשמי.

מה שזהו הנפק"מ בעצם בב' הניסים, ועד"ז מובן ג"כ באלו שפעלו את הניסים, אשר נס המלחמה הי' ע"י כל אשר בשם ישראל יכונה בלי שום נפק"מ, ואעפ"י אשר ההתחלה הי' ע"י מתתיהו כהן גדול, וואס ער האט אנגעצונדען דעם פייער און דער מסי"נ מכל ישראל ואמר מי לה' אלי, מ"מ הנה אח"כ היו לוחמים לא רק מתתיהו כה"ג אלא גם כהנים סתם, וכמו"כ לויים וכל אשר בשם ישראל יכונה, משא"כ נס הדלקת המנורה הי' דוקא ע"י הכהן גדול, לא רק כהן סתם תומיך ואוריך לאש חסידך, אלא ע"י כהן גדול שהוא קודש הקדשים, שהוא הכי נעלה מכל הי' יוחסין, וזהו כנ"ל אשר נס הנרות הי' נעלה יותר ויותר רוחני.

ועד"ז מובן ג"כ במקום אשר נצחון המלחמה הי' חוץ למקדש, חוץ לקודש, ושם היו לוחמים, משא"כ נס הנרות הי' בבהמ"ק, ולא רק בהחצר, ולא רק בעזרא, אלא בהיכל שהוא הפנימיות שבקדושה, וזהו ג"כ כנ"ל שבעולם שנה נפש הנה הנס דנרות הי' רוחני יותר, וקדוש יותר.

ועד"ז יובן בזמן, הנה הזמן להדלקת המנורה אז מדאורייתא הי' בין הערביים, ועד"ז עכשו הוא צ"ל בערב מדרכנן, והיינו מכיון אשר יש בזה ענין רוחני שמיוחד בו הנה לכן יש בו ג"כ זמן מיוחד משא"כ ענין דנצוח המלחמה אין לזה זמן מוגבל והוא בכל שמונת ימי חנוכה. ואעפ"י אשר גם בהדלקת הנרות הנה ישנם דעות הסוברים שאם ככתה ביום חוזר ומדליקה הרי שגם ענין ההדלקה הוא ביום הנה כ"ז שייך רק בעלמא אשר מכיון שכתוב תמיד הנה הוא צריך להחזיר ולהדליק, אמנם כאן בהנס דנרות הרי הי' בהדלקה זה ענין של חינוך המנורה. אשר מקודם לא היו מדליקים, ובזה הנה לכו"ע מתחילין להדליק בין הערביים, הרי נמצא אשר בהדלקה זו הי' זמן מיוחד, וזהו כנ"ל אשר מכיון שיש בו ענין מיוחד ברוחניות לכן יש בו זמן מיוחד, משא"כ הנס דנצוח המלחמה הנה זה אינו שייך לזמן פרטי שבחנוכה, ואלא הוא שייך לכל הח' ימים, ונמצא כנ"ל אשר בין בעולם ובין בשנה ובין בנפש הנה הנס דנרות הוא רוחני, וא"כ הנס דנצחון המלחמה הוא ענין גשמי.

והיינו, מכיון אשר כנ"ל שבגזירת היוונים היו בין ברוחניות (כנ"ל להשכיחם תורתך כו') ובין בגשמיות (מלחמה בפועל) הנה לכן הי' הנס ג"כ בב' דברים בין בגשמיות ובין

ברוחניות, ומקודם ה' הנס בגשמיות כנצחון המלחמה ואח"כ ה' נס הרוחני עם הנרות, והיינו שדוקא בשה' ביטול הגשמי וה' הנצחון כיוונים הנה אז ה' הנס ברוחניות.

מה שעפ"י יובן שפיר למה כגמ' דמאי חנוכה שמכאן שם אמיתית הענין דחנוכה אינו מביא לגמרי הנס דנצחון המלחמה אף גם לא באופן של טפל כנ"ל, כי הנה מכיון אשר ה' ג"כ נס הנרות שהוא ענין רוחני כנ"ל, הנה לכן בשעת מען האלט ביי רוחניות הנה אז אין דבר ונס הגשמי תופס מקום כלל וכלל, דאעפ"י אשר נס הגשמי האט דאך צוגעבראכט לנס הרוחני כנ"ל כי לולי הענין דנצחון מלחמה לא ה' אפ"ל הדלקת המנורה הנה מ"מ כשיש כבר נס הרוחני אז אין דבר הגשמי תופס מקום כלל וכלל, וזהו ע"ד שרגא בטיהרא מאי אהני שהנר הוא בטל באור השמש, עד"ז כאן הנה נס הגשמי אינו תופס מקום לגמרי לגבי נס הרוחני, ובאמת כאן הוא עוד יותר אינו תופס מקום מכמו בשרגא בטיהרא כו' כי הרי גם בשרגא שהוא בטיהרא הנה עפ"י תורה הו"ע אור ומכריח עליו, אלא שהוא בטל לגבי אור השמש, ולא רק בכמות היינו שמעלת השמש הוא שהיא יותר בכמות אלא הוא גם באיכות היינו שענין אור השמש הוא כעילוי יותר לגמרי, ומ"מ הרי גם אור הנר הוא אור, משא"כ כאן שמדובר אודות גשמיות ורוחניות הנה כשמדברים אודות רוחניות לא תופס מקום כלל לגבי ענין גשמי, ולכן כשהגמ' אומרת מאי חנוכה ומביא הנס דנרות שהוא ענין רוחני כו' לא שייך להביא כאן לגמרי גם נס הגשמי דנצחון המלחמה מכיון אשר הוא אינו תופס מקום כלל.

דבשלמא בעל הניסים ששם מכאן אודות הנס דנצחון המלחמה נס הגשמי, היינו מצד שהזמן שאומרים על הניסים אינו בזמן הדלקת הנרות, והוא כיום, הנה לכן מכיון אשר אז אין מדברים אודות נס הרוחני אז יש מקום לתפוס נס הגשמי, משא"כ כאן במאי חנוכה שהוא העיקר ענין דחנוכה ומזכירים הנס הרוחני שהוא נעלה יותר לא שייך להביא לגמרי נס הגשמי דנצחון אף גם לא באופן של טפל.

ואין זה סותר למה שאומרים אשר נס הרוחני בא דוקא ע"י נס הגשמי, וא"כ איך שייך לומר שאינו תופס מקום כלל, כיון דדוקא ע"י ה' אפ"ל הרוחניות?

והביאור בזה הוא, דנס הרוחני בא דוקא ע"י נס הגשמי מה שגברו חשמונאים הנה זהו"ע מה שאומרים דדוקא כשלמצרים ירדתם ויצה"ר יש ביניכם אז יש הענין דתורה, היינו שהרוחניות בא דוקא ע"י וואס מען נעמט דאס ארויס דוקא פון דער יצה"ר ממאסר הגוף ונה"כ, ודוקא אז בא ענין הרוחניות, ועד"ז כאן הנה גם הרוחני בא דוקא ע"י ביטול הגשמי שהוא נצחון המלחמה וואס ער נעמט ארויס פון מאסר הגוף ודוקא אז בא נס הנרות, אמנם הכוונה הוא אשר כשכא להענין רוחני אז הוא צריך לעבוד אשר ענין הגשמי לא יתפוס מקום אצלו כלל וכלל, אף גם לא באופן של טפל בלבד, וענין הגשמי הוא רק מה שהוא כלי לרוחניות היינו שזהו רק מציאותו של הגשמי שהוא כלי לרוחניות, אמנם אינו ענין שמצד עצמו בלבד, אפי' אזא גשמיות וואס האט איהם צוגעבריינגט להצלה ועי"ז ה' אפשר צוצוקומען צו רוחניות כמו בנס דמלחמה הנה מ"מ כשיש לו כבר הרוחניות הנה אז הגשמיות אינו תופס מקום כלל וכלל, ולא יזכר ולא יפקד ולא יקרא בשם כו'.

וההוראה בעבודה בזה הוא דהרי מכאן ברמב"ן דנרות חנוכה אינו בטלים לעולם, והו"ע נצחי, הנה גם ההוראה הוא נצחי, גם עכשיו, וזהו מה שאומרים אשר צ"ל הענין דוכרך ה"א ככל אשר תעשה אשר צריכים לעשות עשי' בגשמיות, לעשות כלי לקבל, הנה אעפ"י אשר דוקא ע"י דברים הגשמיים מה שיצה"ר יש ביניכם הנה דוקא מצד זה ירדה הנשמה למטה, כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון, ודוקא כשבררים את הנה"כ באים לרוחניות, וזהו כנ"ל דדוקא עי"ז שה' נצחון המלחמה ה' נס הנרות, הנה מ"מ דבר הגשמי אי"צ לתפוס מקום אצלו כלל וכלל, אף לא באופן של טפל.

ובזה יתבאר ג"כ מה שמכאן בתניא (פ"ב) ונפש השנית בישראל היא חלק אלוהה ממעל כו' ולכאורה קשה איך אומר ונפש השנית, כי הרי נה"א היא שלא בערך לנה"כ, והול"ל ועוד נפש, ולא נפש השנית אשר משמע מזה אשר נה"א הוא מקושר דוקא לנה"כ?

והביאור הוא כנ"ל שנה"א ענינה הוא שנית לנה"כ, היינו דדוקא מצד זה שיש נה"כ ויצה"ר יש ביניכם הנה דוקא מצד זה יש נה"א, כי לולי הנה"כ ה' הנה"א מושרש בעצמות כמקודם ולא היתה יורדת כאן למטה בגוף גשמי, ובנ"ל כי לעצמה אי"צ תיקון (כי גם בעת חטא הנה נה"א איננה שייכת כלל וכלל לזה), ודוקא מצד שיש נה"כ הנה לכן יש נפש שנית היינו נה"א, שהכוונה הוא לברר את נה"כ, אשר הגשמיות לא יתפוס מקום אצלו כלל וכלל כנ"ל.

והנה לפעמים מכאן הטעם מה שנה"א נקרא נפש השנית, כי נה"כ הוא מוקדם בזמן, והנה"א בא אח"כ, אמנם תירוץ זה אינו, כי הרי בישראל אין מדקדקים בעיקר בזמן כי העיקר נחשב